

skega komisarja pri diviziji Čapajeva. Na tej osnovi sta režiserja, brata Vasiljeva, ustvarila še mnogo večje in bolj zrelo umetniško delo. V prvi vrsti je to ep, epopeja, od začetka do konca epopeja kmetijskega heroja, ki je šel v boj za osvoboditev. Če bi ta epopeja ne bila podana v filmu s tako različnimi cilji, miljeji in sredstvi, bi jo po svojem globokem realizmu in po moči umetniške obdelave te junaške dobe lahko primerjali z »Ilijado« starega Homerja.

Meščanske vojne in borba za kolhoz sta osnovni temi novejših sovjetskih filmov. Toda ne edini! Tematika se je že močno razčlenila in pri tem zgrabila tudi druge probleme in pojave. Sem spadajo nekdanja podtalna borba (film »Mladost Maksima«), industrijska graditev, življenje delavcev, mladine, krasne armije itd. Tudi nacionalnih filmov je vedno več, v Moskvi sem videl odličen marijski film »Pesem o sreči« in armenski film »Pepo«. Vsebina se pomika že na polje fantazije. Tak je lutkarski film »Novi Guliver«. Sovjetska kinematografija je rešila uspešno največje tehnične težkoče, a značilna je tudi ideja. Orjak Guliver — tako sanja neki pionir v pionirskem taborišču — se pojavi med Liliputanci in pomaga s svojo orjaško silo k zmagi revolucije njihovega proletariata.

Popolnoma druge vrste je film »Vesela deca« režiserja Aleksandrova, filmska jazz-komedija nebrzdanega veselja in prešernosti, po načelu, da ima revolucija dovolj povoda, da se lahko smeje. Da je to res, so dokazale množice, ki so iz koračnice tega filma napravile najbolj popularno pesem sezone.

Pri vsem tem bi se kdo, navajen naših filmov, lahko vprašal: kaj je pa z ljubeznijo? Ali so nanjo sovjetski filmi popolnoma pozabili? Ne, niso. Mnogi filmi so z njo prepleteni, vendar nikdar ne nastajajo iz tega banalne, slinaste zgodbe, s kakršnimi krmimo pri nas občinstvo. Celo tam, kjer je v središču sujeta ljubezen, stoji film umetniško in idejno neverjetno visoko, poln poleta, poln šale, vendar z naukom, ki je za Sovjete značilen: najprej dolžnost do človeške družbe: učiti se — in potem ljubezen!

Še nekaj nas mora zanimati pri ruskem kinu: ne moreš si ga misliti brez čitalnice, polne revij in časopisov. Če prideš v kak kino (in to tudi v predmestjih), najdeš tam predvežje, kjer čaka občinstvo na predstavo, čita dnevnike ali igra šah. Glasba je tudi po večini v vseh kinih, v foyerjih pa prirejajo koncerte.

MED KNJIGAMI IN DOGODKI

MAL J., PROBLEME AUS DER FRÜHGESCHICHTE DER SLOWENEN. Ko sem se vrnil po Veliki noči v Zagreb, me je prijatelj opozoril, da je izšla v Ljubljani knjiga, ki je po večini posvečena meni, in na katero bi bilo baje treba odgovoriti. Prosil sem torej g. urednika Ljubljanskega zvona, da mi jo pošlje, in ta je bil tako prijazen, da mi jo je dostavil z obratno pošto. Odtedaj je mirno ležala in čakala, zavita in zavezana, kakor je prispela, da pride na vrsto. Stvar zame ni bila nujna, saj sem imel že l. 1923. dovolj prilike, da dodobra spoznam in analiziram znanje in znanost njenega pisca. Včeraj sem jo naposled odprl ali tudi kmalu zopet zaprl. Kajti vzlic založnikovemu priporočilu, da je to delo plod »petnajstletnega podrobnega študija«, sem se moral uveriti, da je pisec še vedno ostal tako mlad kakor na početku svojih naporov: isto obzorje, ista logika in ista — lojalnost. Vsaka polemika je tu že davno izpod moje časti; dosti je nekaj konstatacij:

Vsem našim zgodovinarjem bo gotovo še v veselem spominu kandidatura častitljivega pijanca iz šestega stoletja, Musokija, za mesto v slovanski Valhali, kandidatura, ki jo je sprožil naš avtor l. 1923. na temelju svojih, kakor navadno, »nepobitno« logičnih zaključkov. Dolgo je Musokij sameval brez druga. Po petnajstletnih naporih mu je Mal naposled našel tovariše — »canizauce«!

Njegovo izvežbano uho je iz »canizauci« takoj razbralo slovensko besedo »kasezi, kosezi«. L. 1923. me je sicer še hudo oštel, da sem onečastil slovensko preteklost, ker sem verjel Lessiakovi etimologiji: quazaq (turško svobodnik) –kozak-kosez. Danes hvali to razlago in je srečen, da jo lahko še sam podpre z novim virom, ki mu je dal poguma, da zveriži canizauci –kazaci- kasezi.

Vir je samo slab, dve sto let mlajši izvleček iz zanesljivih analov devetega stoletja, Annales regni Francorum. Kos, Gradivo II, 40, navaja oba na isti strani,

Annales regni Francorum	in	Malovega Ademara Cabannensis:
canizauci, princeps Avarum, et tudun et alii primores Sclavorum.		duo principes Avarum et Tudum et alii Canzauci et primores Sclavorum.

Če bi se bil Mal potrudil samo nekoliko korakov iz svojega Muzeja v seminar g. prof. Kosa, bi bil tam gotovo našel dijaka drugega semestra, ki bi mu bil drage volje rešil težko vprašanje, kateri vir naj porabi, ako ima pred seboj za isti dogodek dve poročili, eno sodobno in drugo, dva sto let pozneje skrpucano. Seveda potem iz enega avarskega kana ne bi bila nastala cela truma »Canizaucev«.

Toda pabirkujmo dalje, kakor hudomušni slučaj nanese!

Krajevno ime Vovbre na Koroškem po Malu ne pomeni naselbine Obrov, zakaj lingvistika ga uči, da je treba čitati: »V Obre! in oder gegen das Awarerland!« Ime je torej očitno zdrknilo z neke orientacijske table osmega stoletja na poti v Avarijo na vas, ki se je razvila izpod te table.

Ali tretji primer! Hoteč dokazati, da Avari niso niti mogli vladati kranjskim Slovencem, trdi pisec kratkomalo, da pot iz Avarije v Italijo sploh ni vodila skozi Kranjsko. Za druge historike in arheologe pričajo dolga stoletja, zgodovina rimske cesarske dobe, preseljevanje narodov in madžarski navali, da je Italijo in srednjo Donavo spajala rimska cesta Aquincum—Poetovio—Celeia—Emona—Aquileia. Samo Mal je odkril, da so avarski konjeniki imeli »ugodnejšo zvezo«: Sremska Mitrovica—Sisek—Senj—Trsat—Trst—Oglej.

Ako je bilo prej za Ademara še treba dijaka drugega semestra, tu bi bil dovolj že četrtošolec, ki je predelal domačo geografijo. Kajti če bi mu kdo predložil nemo orografsko karto in ga vprašal, po kateri poti bi poslal konjeniško vojsko iz Srednjega Podonavja v Italijo, naravnost skozi kraško vdrtno med Julijskimi Alpami in Snežnikom ali križem kražem iz Mitrovice v Sisek, iz Siska preko Velebita v Senj in odtod ob morju v Aquileio, mislim, da ni najmanjšega dvoma, kako bi ta fant odgovoril.

Seveda on še ne trpi od zgodovinskih kompleksov, medtem ko Mala tiščijo »izsledki pogosto na prve vire oprtega študija«, ki so ga uverili, da je bil vhod v Avarijo ne skozi kranjska vrata, temveč pri Trsatu. Kajti l. 791 je Pipinova vojska prodrla »skozi Ilirik v Panonijo«, a 799 je Erik Furlanski »padel pri obleganju Trsata«!

Ali Erik je vendar padel v boju proti Hrvatom! A da je Pipin šel »skozi Ilirik v Panonijo«, tudi nič ne koristi. Zakaj »v Panonijo« je poznejši vrinek v tekst, a Ilirik je bil analistu sinonim za Avarijo, ki je mejila z Italijo na Krasu. Vse to je dokazano, o tem ni debate.

Istotako je ne more biti o hrvatstvu starokarantanskega plemstva, kosezov. Mal je posvetil ves drugi del svojega opusa mučnim poskusom, da bi dokazal njihovo slovenstvo. Ali kosez prihaja od kosędz, a tako se je v hrvatski tradiciji imenoval eponimni heros enega izmed hrvatskih plemen. Kosez spada torej v vrsto plemenskih imen, kakor Vlah ali Frank. Vlah je bil izprva Roman, potem pastir, Frank najprej član gospodujočega germanskega plemena v Galiji, pozneje vsak tamkajšnji svobodnik. Prav tako pa se je tudi plemensko ime Kosędz sčasoma izpremenilo v stanovski naziv kosez. To se da tajiti, ali ne pobiti.

Toda Mal piše in piše, brez znanja, smisla in pomisleka. Mirno sesa nasprotniku iz peresa besede, ki jih ta nikdar ni napisal; mirno mu pripisuje trditve, argumente in nazore, ki jih nikjer ni zagovarjal; mirno ga dolži falzifikatov, čvrsto se zanašajoč, da usmiljeni bralec itak ne bo primerjal. Popravljati, objasnjevati, polemizirati, tu nima smisla. Zakaj ako zapišeš danes a, se ti »ugledni slovenski zgodovinar« jutri roga, kako si smel napisati b.

Kdor misli, da je to dostojno, blagor mu! Za one druge historike pa, ki imajo drugačne pojme o dostojanstvu in časti svoje znanosti, samo še kratko pojasnilo:

Teorija o politični in vojaški inferiornosti starih Slovanov ter o hrvatskem plemstvu v Karantaniji je v vseh bistvenih točkah razvita že v moji razpravi v *Mitteilungen des Institutes für österreichische Geschichtsforschung* XXXVI, 1915. V Času 1916 je Mal to teorijo fulminantno ocenil; v Času 1923 se ji je že krvavo rogal.

Med obema člankoma leži Malova kandidatura za stolico na ljubljanski univerzi in moja negativna ocena njegove znanstvene kvalifikacije.

V Zagrebu, 16. VI. 1939.

Ljudmil Hauptmann

DAMIR FEIGEL, OB ŠESTDESETLETNICI GORIŠKEGA HUMORISTA. Naše humoristično slovstvo ni posebno bogato. Alešovec, Milčinski, Murnik, Feigel — pa smo menda pri kraju. Sicer bi je v vseh naših večjih duhovih tudi krepka humoristična žila, a le izjemoma, za posebne prilike, in se rada preobrača v grenkobo. Ta četvorica pa se je rodila prav pod zvezdo dobre volje in je vse svoje življenje vztrajno in zavedno sukala pero v njeni službi.

Feiglovo ime se je pojavilo kmalu po obratu stoletja po raznih šaljivih in družinskih listih, v »Ježu«, »Osi«, »Kurentu«, »Domačem prijatelju« in drugod. Precej svojih stvari je objavljaj v goriški »Soči«. L. 1911 je prvič stopil pred širšo javnost s knjigo »Pol litra vipavca« (založila Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani). V njej je bilo devetnajst humoresk iz dijaškega, časnikarskega, bohemsko-umetniškega, detektivskega in znanstvenega sveta, ki so občinstvo zabavale, kritiko pa tudi delno nasršile. Glonarjevo giljotino v goriški »Vedi« je pisec mirne duše odvrnil od svojega vratu, ker so tiskarske prilike nujno zahtevale krajšanje recenzije in je amputacija slučajno pripadla — Feiglu.

Med snovanjem novih veselih črtic je vojna odnesla Feigla v begunsko taborišče. Po vrnitvi je odločno spet zgrabil za pero v snovi, ki jo je bila prva knjiga naznačila. Od l. 1920 do l. 1924 so izšle v Gorici in Ljubljani štiri zbirke humoresk, grotesk in šaljivih pravljic. V »Bacilih in bacilkah« ne prevladuje več sam humor, večkrat zsrši iz njih piker podsmeih (»Bacilus eloquentiae«, »Agentitis«, »Žlahtomanija«, »Ljudski glas — božji glas«); slovstveno klikovstvo prešerno šiba komedija »Samum«, ki jo spiše norec, a uspe na odru le zato, ker jo igrajo kot delo priznanega pisatelja. — Enaindvajset črtic »Tik za fronto« (založila Tiskovna zadruha v Ljubljani) potrjuje pristnost humorja, ki ne zanikne niti ob vesoljnih tragedijah, ker se tesno oklepa resničnosti — in ta je zmerom prežeta tudi s ko-